Додаток А

ПРИНЦИПИ ТА НОРМИ ОПЛАТИ ЗА СПЕЦІАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ РИБНИХ ТА ІНШИХ ВОДНИХ БІОЛОГІЧНИХ РЕСУРСІВ. ОБГРУНТУВАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ПЛАТИ ЗА СПЕЦІАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ АНТАРКТИЧНОГО КРИЛЯ ТА ВИДІВ РОДУ ІКЛАЧІВ У ЗОНІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ККАМЛР

Аналітична довідка

Загальні положення

В Україні, як і в багатьох інших країнах,застосовуються збори за користування водними біологічними ресурсами (ВБР), що розглядається важливім регулятором, покликаним забезпечити баланс економічних інтересів держави, як власника ресурсу, та організацій та фізичних осіб, що складають категорію користувачів. Це ринковий механізм й він потребує постійного налаштування, що пов'язано з мінливістю як економічних факторів (інфляцією, рівнем споживчого попиту, цінами на паливо тощо), так і падінням або зростанням чисельності самих популяцій. Тому необхідний гнучкий і обґрунтований механізм їх коригування, що дозволяє повносистемно і оперативно реагувати на зміни, що відбуваються з метою недопущення зниження видобутку.

Згідно з економічною теорією, плата або збори за використання природних ресурсів відноситься до рентних платежів. Теоретично рента - це та частина доходу, яка не зароблена працею людей, а надана природою, і її можна розглядати як певний елемент загального надбання суспільства, та вона не може включатись у прибуток. Вона має використовуватись для тих чи інших потреб суспільства в цілому. Податком може оподатковуватись тільки прибуток.

Величину ренти визначає вихідне балансове рівняння:

$$С-З = Р + П,$$

де:

С - вартість виробленого продукту, обчислена за ринковою ціною;

З - витрати;

Р - рента (дохід власника - товариства);

П - прибуток виробника (підприємця).

Провідні фахівці з економіки оперують поняттями абсолютної ренти, а також диференціальної ренти I та диференціальної ренти II. Якщо ж говорити в цілому про рибопромислову ренту як рентний дохід від добування водних біоресурсів (ВБР), то це взагалі складає суму диференціальної та абсолютної ренти (Центральна основа Системи природно-економічного обліку, 2012. - Нью-Йорк: ООН, 2017)

Виникає питання, як виділити цю ренту, інакше кажучи, як різницю (С - З) розділити на дві складові, одна з яких є прибуток виробника і належить тільки йому, а друга - рента, що належить суспільству в цілому? Відповідь на це питання по-справжньому складна. Остаточного рішення з цього питання немає в класичних працях з політичної економії. Так, пропоновані механізми розрахунку ренти за деякими математичними моделями, в тому числі тими, що грунтуються на теорії факторів виробництва, зводяться до питання визначення підприємницького доходу, який пропонується встановлювати або за нормою віддачі на капітал, або по доходу від альтернативних інвестицій, з урахуванням величини витрат, необхідних для отримання товарного продукту.

На наш погляд, для кожного виду ресурсу може бути свій підхід у визначенні ренти. Теоретично вона може бути розрахована окремо для кожного об'єкту, виду промислу або виду ВБР. У рибному господарстві дискутується та всебічно вивчається теорія рибопромислової ренти та різні питання плати за використання водних біологічних ресурсів. Це доволі складні теоретичні питання з різними методами та варіантами визначення й розрахунків рентного доходу. Вони також пов'язані з проблемами визначення вартості запасів водних біоресурсів та собівартості їх використання.

Логічно, що рента має належати власнику ресурсу, але й тут не все так однозначно. Ще існує багато факторів, які впливають на рибопромислову ренту. Серед основних фахівці відокремлюють біопродуктивність рибопромислових районів та водойм.

Складність цих положень обумовлює те, що наразі у деяких країнах плату за використання водних біоресурсів визначають та справляють як податки або фіскальні платежі, але все частіше обговорюються пропозиції щодо заміни всіх податків у рибальстві рентними платежами за біоресурси, зокрема тому, що така система не відповідає рентному підходу, а плата за використання ресурсу включається у собівартість, що дозволяє частину прибутку (а рента - це більш всього надприбуток) ховати у собівартості улову, значно підвищувати ціни на рибну продукцію. Відповідно, плата за ВБР перекладається на споживачів.

Така ж ситуація й в Україні. Перехід до рентного оподаткування полягає у трансформації існуючої системи оподаткування водних біоресурсів через перегляд законодавчо закріплених розмірів плати за водні біоресурси з урахуванням фінансово-економічного обґрунтування величини податкових вилучень і створення інституційних основ рентного оподаткування.

В Україні платежі за користування природними ресурсами розглядаються формою реалізації економічних відносин між державою або іншим власником природних ресурсів, з одного боку, і суб'єктами господарської діяльності, що здійснюють їх експлуатацію, - з другого. Виходячи з методологічних передумов, такі платежі є засобом вилучення частини абсолютного і додаткового доходів природокористувачів. Відповідно, вони складаються з фіксованих відрахувань від вартості одержаної продукції чи послуг, а також із змінних за величиною відрахувань, пов'язаних з диференційною рентою. Автори визначають диференційну рентну частину плати як засіб вирівнювання економічних умов господарювання, що не дозволяє природокористувачам одержувати невиправдано високий прибуток за рахунок використання природних ресурсів, кращих за якістю і споживною вартістю. До цієї категорії понять належать гірнича, лісова, земельна, водна рента тощо.

Фіксована (або умовно постійна) частина плати за користування природними ресурсами як частка вартості товарної продукції чи послуг визначається чи у відносних, чи в абсолютних показниках. Зокрема, вона виступає у вигляді відсоткових відрахувань від вартості річного видобутку мінеральної сировини чи одержаної з неї продукції (в зарубіжній практиці — "роялті"), від ціни реалізації заготовленої лікарської рослинної сировини, від величини річного валового доходу рекреаційних та інших підприємств тощо. Ця частина плати не залежить від природокористувачів. Нормативи (ставки) плати за використання природних ресурсів можуть диференціюватися в межах України за фізико-географічними ознаками, за природно-економічними зонами і адміністративно-територіальними утвореннями, за категоріями природокористувачів (зокрема, водокористувачів) тощо. Плата за використання природних ресурсів стягується через ставки земельного і лісового податків, ставки "роялті", у складі орендної плати або в інших формах, передбачених законодавством. Вона може виступати як самостійна форма плати (наприклад, "роялті" для мінеральних ресурсів) або входити як складова при визначенні єдиного показника з іншими видами платежів (наприклад, у складі тарифів на воду тощо). Стягнення плати за користування природними ресурсами носить обов’язковий характер. Проте, на відміну від податкових методів формування доходів, ресурсні платежі встановлюються, як правило, з розрахунку на одиницю природного ресурсу, що витрачається чи застосовується. При використанні природних ресурсів у межах встановлених лімітів (квот) платежі за них відносяться на витрати виробництва і стягуються з доходу (балансового прибутку) підприємств, об’єднань, організацій тощо, які володіють і користуються надрами, водою, мисливськими угіддями та іншими природними ресурсами. Разом з тим, вилучення рентних платежів може здійснюватися не тільки через доход, але й через прогресивний податок на прибуток. У зарубіжній практиці відомі обидва підходи, і спостерігається їх еволюція (перехід) один в одного залежно від економічної та ресурсної політики.

У рибному господарстві України, як у інших країнах, в першу чергу у пострадянських країнах, питання наукового визначення сучасного та економічно обґрунтованого оподаткування промислового рибальства та методики визначення, корегування норми (ставки) плати за користування водними живими ресурсами вже давно потребують більш сучасного вирішення. Згідно з нормами Закону України "Про тваринний світ" плата за спеціальне використання рибних та інших водних живих ресурсів визначається як складова збору за спеціальне використання природних ресурсів (ст. 18). Порядок справляння і розміри збору за спеціальне використання об'єктів тваринного світу встановлюються Кабінетом Міністрів України.

У Податковому Кодексі (Документ 2755-VI, редакція від 19.07.2022, підстава - 2330-IX) Ст. 8 та 9 встановлюють в Україні загальнодержавні та місцеві податки та збори, до яких не включена плата (податки, збори) за спеціальне використання водних біологічних ресурсів. Разом з тим, Кодекс передбачає внесення ряду рентних платежів та зборів за використання інших природних ресурсів: водних, лісових, надр тощо. Рибопромислові підприємства та інші користувачі водних біологічних ресурсів сплачують загальні податки та збори, а також ще й плату за

спеціальне використання водних біоресурсів, яка встановлюється та розраховується згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 12 лютого 2020 р. № 125 "Про затвердження Порядку справляння плати за спеціальне використання водних біоресурсів і розмірів плати за їх використання". Саме цим документом визначено, що така плата – це "плата, яка справляється суб'єктами рибного господарства за спеціальне використання водних біоресурсів відповідно до обсягу спеціального використання водних біоресурсів та зараховується відповідно до Бюджетного кодексу України". Фактично, це фіскальні платежі.

Юридичною підставою розробки та прийняття цього Порядку визначається:

- стаття 18 Закону України "Про тваринний світ", якою передбачено, що розміри збору за спеціальне використання водних біоресурсів затверджуються актом Кабінету Міністрів України;

- стаття 8 Закону України "Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів", якою визначено, що повноваження на затвердження порядку нарахування та внесення платежів за спеціальне використання водних біоресурсів належать до компетенції центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері рибного господарства та рибної промисловості;

- стаття 66 Бюджетного кодексу України, яка встановлює, що плата за використання інших природних ресурсів зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів.

Згідно аналізу історії законодавчого визначення цих актів, нормативи плати за спеціальне використання рибних та інших водних живих ресурсів вперше були затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 06.04.98 № 449 "Про затвердження Порядку справляння збору за спеціальне використання рибних та інших водних живих ресурсів і розмірів збору за спеціальне використання" (Офіційний вісник України, 1998 р., № 14, ст. 531). Подальші зміни внесені постановою Кабінету Міністрів України від 25 серпня 1998 р. № 1336 (Офіційний вісник України, 1998 р., № 34, ст. 1277), постановою Кабінету Міністрів України від 7 лютого 2000 р. № 231 "Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України" (Офіційний вісник України, 2000 р., № 6, ст. 217), Постановою Кабінету Міністрів України від 11 травня 2011 р. № 482 "Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 6 квітня 1998 р. № 449" (Офіційний вісник України, 2011 р., № 35, ст. 1450).

Діючій Порядок справляння плати прийнятий постановою Кабінету Міністрів України від 12 лютого 2020 р. № 125 "Про затвердження Порядку справляння плати за спеціальне використання водних біоресурсів і розмірів плати за їх використання".

На нашу думку, наразі усі діючі нормативні акти не визначають економічну суть та складову платежів за водні біоресурси, крім простого визначення як фіскальної плати за спеціальне використання водних біоресурсів державної власності. Ці платежі не віднесені ні до податків, ні до переліку загальнодержавних та місцевих зборів. Більш того, вони ніяк не відповідають економічній теорії про рибопромислову ренту та плату за використування ВБР. Такі обставини та розміри цих платежів не сприяють підвищенню інтересу користувачів до їх ефективного

використання та, відповідно, формуванню матеріальних стимулів їх збереження та оптимальному отриманню державою коштів на управління та відтворення ресурсів.

При підготовці усіх ранішніх рішень уряду з цих питань до сьогодні нам не відомо будь яких наукових обґрунтувань методики визначення та корегування норми (ставки, розміру) плати за спеціальне використання риби та інших водних біологічних ресурсів. Тільки у документах до проекту діючої Постанови Кабінету Міністрів України, яка була прийнята 12 лютого 2020 р. за № 125, у пояснювальній записці зазначено: "Для розрахунків розмірів плати за 1т (грн.) виду водних біоресурсів за основу взято розмір, визначений постановою Кабінету Міністрів, який збільшено на розрахований інфляційний коректор за 2011-2017 роки та прогнозний за 2018 рік".

На підставі викладеного можна зробити такі висновки:

1. В Україні у законодавстві сфери рибного господарства діє формула "платежі за біоресурси + всі інші податки, передбачені податковим законодавством", що, на думку сучасних економістів, ігнорує специфіку рибальства та не властиве рибному господарству ні в яких інших країнах. Це ускладнює податковий тягар, посилює системну кризу рибальства, знижує його конкурентоспроможність на світових ринках, призводить до розсіювання рибопромислової ренти і перетворює її у свою протилежність - антиренту.

2. Питання наукового визначення сучасного та економічно обґрунтованого оподаткування промислового рибальства та методики визначення, корегування норми (ставки) плати за користування водними біологічними ресурсами потребують негайного вирішення.

3. Як варіант реформування, ряд фахівців пропонують встановлення для підприємств з рибальства єдиного податку на основі рентних платежів за спеціальне використання водних біоресурсів. Такий підхід вони вважають більш сучасним, який відповідає еколого-економічному механізму природокористування. Ставку податку встановити у залежності від використаних підприємством обсягів водних живих ресурсів шляхом розроблення та прийняття принципово нових норм плати у грошовому вимірі за 1 тонну кожного виду ресурсу.

Такий підхід вважається найбільш раціональним та прогресивнішим, оптимізує економічні відносини держави з усіма користувачами водних біоресурсів, створює фінансову базу для відтворення цього ресурсу. Цей механізм спрощує та забезпечує невідворотність та повноту оподаткування користувачів державних водних біоресурсів (ВБР). Це однозначно ліквідує можливості для укриття як прибутку, так і фактичного обсягу використання ВБР.

У такому разі методологічною основою встановлення нових нормативів плати за ВБР (єдиного податку рибальських підприємств) будуть принципи рентних платежів. Економічною основою мають бути витрати на відновлення цього ресурсу з урахуванням відтворення самого ресурсу та середовища його існування, охорону та регулювання, інші можливі витрати та відсоток рентабельності для усього процесу природокористування.

4. Згідно інших точок зору, водночас не можна замінити рентними платежами всю систему оподаткування. Тому, при подальшому залишенні принципу "платежі

за біоресурси + всі інші податки, передбачені податковим законодавством", все одно треба корінним образом переглянути методологію визначення та розрахунку розмірів плати за спеціальне використання водних біологічних ресурсів. У основі їх розрахунку, як взагалі так і по окремих видах ВБР, можуть бути сучасні положення визначення та розрахунку рибопромислової ренти та плати за ВБР, оцінки вартості рибопромислових запасів, нормування собівартості їх відтворення та використання тощо.

При цьому основне завдання такого підходу – це за допомогою зборів за користування ВБР вилучити природну ренту з прибутку підприємств і вирівняти умови господарювання. А це, разом з боротьбою проти приховування уловів і завищення прибутку посередників, є істотним фактором зниження цін на рибні продукти і зростання їх споживання.

Обґрунтування введення плати за спеціальне використання антарктичного криля та іклачів

На сьогоднішній день основними цільовими об'єктами морського рибальства за межами вод України є види роду іклачів та антарктичний криль. Здобич цих видів відбувається, майже на 100 %, у зоні відповідальності Комісії зі збереження морських живих ресурсів Антарктики (ККАМЛР), членом якої є й Україна

Іклачі - цінні промислові риби сімейства нототенієвих (*Nototheniidae*) ряду окунеподібних (*Perciformes*). Іклачі у зоні ККАМЛР представлені двома видами - патагонським іклачем (*Dissostichus eleginoides*) та антарктичним іклачем (*Dissostichus mawsoni*). Промисел цих риб у Південному океані здійснюється донними ярусами. Найбільша довжина тіла близько двох метрів. Максимальна вага може перевищувати 100 кг. Це хижі риби, харчуються дрібними кальмарами, рибою, донними безхребетними і падлом. Патагонський іклач мешкає в антарктичних і субантарктичних водах біля узбережжя Чилі і Аргентини, біля Фолклендських островів, острова Південна Георгія, а також у островів Кергелен, Херд, на підводних банках Об і Лена на глибинах від 300 до 2000 м. Антарктичний іклач зустрічається тільки в дуже південних широтах і поруч з крижаним покривом Антарктиди.

Криль загалом - це збірна назва дрібних морських планктонних ракоподібних (рачків) промислових розмірів (10-65 мм), що утворюють промислові скупчення в поверхневих шарах води помірних і високих широт океанів обох півкуль. Щодо антарктичного криля, цією назвою позначають вид *Euphausia superba*з сімейства евфаузіід (*Euphausiidae*) ряду евфаузієвих (*Euphausiacea*).

Промисел антарктичного криля зазвичай проводиться у прибережних водах Антарктиди з великих кормових траулерів з використанням тралів.

Як промисел іклачів, так і промисел антарктичного криля у водах Антарктики знаходиться під контролем ККАМЛР.

Україна бере участь у роботі ККАМЛР, проведенні наукових робіт, та українські рибальські судна здійснюють промисел у зоні ККАМЛР.

За обсягом отримуваної сировини найбільш важливим для України є промисел антарктичного криля.

Зокрема, в останні роки українське рибальське судно (РКТ-С) "Море Содружества" щороку здобувало понад 20 тис. тонн антарктичного криля.

В Україні діє Порядок справляння плати за використання біоресурсів, прийнятий постановою Кабінету Міністрів України від 12 лютого 2020 р. № 125 “Про затвердження Порядку справляння плати за спеціальне використання водних біоресурсів і розмірів плати за їх використання”. Важливо, що це стосується тільки водних біоресурсів, **що є державною власністю** (пункт 1 порядку, постанова КМУ 12 лютого 2020 р. № 125):

Дійсно, у переліку видів, щодо яких справляється плата за спеціальне використання водних біоресурсів, криль та іклачі відсутні, також як й багато інших наявних або потенційних об’єктів океанічного рибного промислу за межами юрисдикції України. Справа у тому, що усі ці водні біоресурси мешкають поза межею національної юрисдикції та не є державною власністю.

Визначення права державної власності на природні ресурси, у тому числі водні біологічні ресурси, в Україні здійснюється сукупністю правових норм, що закріплюють і охороняють приналежність природних ресурсів народу України в особі представницького органа державної влади, а також встановлюють порядок придбання, використання та відчуження природних ресурсів державної власності. Так, об'єктом права державної власності є дикі тварини, що перебувають у стані природної волі, а також інші об'єкти тваринного світу, що перебувають у територіальних і внутрішніх морських водах, у межах континентального шельфу й виключної (морської) економічної зони (до 200 морських миль від найближчої точки берегової лінії), а також у водосховищах, що розташовані на території більш ніж однієї області, державних мисливських угіддях і на території природно-заповідного фонду України і які утримуються (зберігаються) підприємствами, установами та організаціями державної форми власності (ст. 6 Закону України "Про тваринний світ").

Антарктичний криль та іклачі з сімейства нототеніевих - це водні біологічні ресурси прибережних вод Антарктики. Міжнародно-правове регулювання охорони та управління природних ресурсів визначено комплексом правової Системи Договору про Антарктику – Протоколом про охорону навколишнього середовища до Договору про Антарктику і Конвенцією зі збереження морських живих ресурсів Антарктики (ККАМЛР). Морські живі ресурси - це, відповідно до статті 1 Конвенції, "популяції риб, молюсків, ракоподібних і всіх інших видів живих організмів, включаючи птахів, що живуть на південь від антарктичної конвергенції".

Будь-який промисел і пов'язана з ним діяльність у районі застосування цієї Конвенції проводяться відповідно до її положення і таких принципів збереження:

а) запобігання скороченню чисельності будь-якої популяціїдо рівня нижче, ніж такий, що забезпечують її стійке поповнення;

в) підтримання екологічних взаємозв'язків між популяціями морських живих ресурсів Антарктики, які виловлюються, та залежних від них і пов'язаних з ними, а також відновлення виснажених популяцій, зазначених у пункті "а";

с) запобігання змінам або зведення до мінімуму небезпеки змін у морській екосистемі, що є потенційно незворотними протягом двох або трьох десятиліть.

Район дії самої Конвенції трохи ширше району дії Договору про Антарктику. Він включає морські простори північніше 60° південної широти до лінії конвергенції, оскільки ці простори і їхні ресурси є частиною антарктичної екосистеми. У зв'язку з цим заходи для збереження антарктичних ресурсів у тому ступені, в якому вони будуть торкатись інтересів деяких держав, що мають у цьому районі володіння, суверенітет над яким не оспорюється, застосовуються в належних випадках за згодою зазначених держав. Конвенція поширює заходи для збереження морських живих ресурсів у конвенційному районі на всі популяції плавникових риб, молюсків, ракоподібних, а також на морських птахів та ссавців.

Україна, яка є країною-членом ККАМЛР, як й інші країни-члени ККАМЛР,має право на використання морських живих ресурсів Антарктики згідно міжнародних вимог та статей цієї Конвенції, але не має права власності на ці ресурси.

За таких обставин встановлювати на державному рівні плату за спеціальне використання водних біологічних ресурсів Антарктики, зокрема антарктичного крилю та іклачів, суперечить діючому Порядку справляння плати за використання біоресурсів від 12 лютого 2020 р. № 125.

Крім того, виникають певні питання правомірності таких рішень у розрізі міжнародного права, а також прав та обов’язків України як країни – члена ККАМЛР.

Для вирішення даної проблеми нами пропонується впровадити порядок спеціального використання водних біологічних ресурсів за межами юрисдикції України та будь-якої іншої держави, право використання яких надано Україні в рамках відповідних міжнародних угод.

Однією з вимог цього впровадженого порядку може бути, наприклад, державний збір (платіж) за спеціальне використання водних біоресурсів, які дозволені Україні в межах загальних щорічних лимітів або національних квот (що залежить від порядку використання водних біоресурсів, прийнятого в рамках тієї або іншої міжнародної угоди).

Стосовно видів зони ККАМЛР, очевидно, що наукове обгрунтування справляння державного збору за спеціальне використання водних біоресурсів Антарктики не може грунтуватись на монополії на ресурс та, відповідно, обсяг надходження коштів до державного бюджету України від збору за спеціальне використання водних біоресурсів Антарктики не може бути на стабільному (плановому) рівні.

При багатосторонньому характері використання водних біоресурсів у конвенційній зоні та суттєвої залежності річного видобутку від різних важко прогнозованих факторів (зокрема від льодових умов), що можуть змінюватись рік від року, найбільш доцільним є застосувати розмір сплати за спеціальне

використання водних біоресурсів на певному стандартному рівні по відношенню до ринкової вартості окремих видів водних біоресурсів.

Антарктичний криль

Що стосується норми збору за промисел антарктичного криля, пропонується прийняти за основу відсоток вартості за споріднені види водних біоресурсів (азово-чорноморські креветки), вартість сплати за 1 тонну яких складає 925.85 грн (відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 125 від 12.02.2020 р. "Про затвердження Порядку справляння плати за спеціальне використання водних біоресурсів і розмірів плати за їх використання".

За ринкової вартості креветок 150 грн./кг, вищезазначений рівень сплати за спеціальне використання даного виду водних біоресурсів складає 0.62%.

Основною українською продукцією, яка виробляється з антарктичного криля та, відповідно, є основним об'єктом реалізації, є очищене м'ясо.

За інформацією української компанії ТОВ "ІКФ" (м. Миколаїв), яка є єдиною українською компанією, що добуває антарктичного криля та здійснює переробку цієї сировини, середня вартість очищеного м'яса криля українського виробництва становить біля 180 грн./кг.

При цьому, за технологією переробки, вага очищеного м'яса криля становить не більше 10% від загальної ваги первинної сировини (необробленого криля), що підтверджується відповідними сертифікатами щодо підтвердження законності вилучення водних біоресурсів із середовища їх існування та переробки продуктів лову. Отже усереднену оптову ціну первинної сировини антарктичного криля є можливим прийняти на рівні 18 грн./кг.

За застосування відсотку сплати за спеціальне використання, як це вже було застосовано до інших ракоподібних (креветок), розмір сплати за 1 тонну видобутого антарктичного криля може скласти:

(18 грн. * 1000 кг * 0.62)/100 = 111.60 грн./тонна

За такої норми сплати, у випадку здобичі протягом календарного року щонайменше 10 тис. тонн антарктичного криля, загальна сума збору складе 1.116 млн. грн.

Разом із цим, слід зазначити, що український промисел антарктичного криля, який використовує традиційні конвенційні системи лову, є наразі у депресивному стані через зростаюче домінування сучасних систем безперервного тралення, великі інвестиції в які роблять Норвегія (світовий лідер у добуванні антарктичного криля) та Китай (стрімко розвиває свій крилеловний флот). Українською делегацією у ККАМЛР здійснюються заходи щодо захисту сектору добування антарктичного криля із застосуванням традиційного способу добичі, але поки що ці зусилля не призвели до стримання експансії систем безперервного тралення.

Отже, напевне, встановлення в Україні регулярного збору за спеціальне використання антарктичного криля є можливим реалізовувати у разі впевненості у

стабільному стані української рибної індустрії, що пов'язана з добуванням антарктичного криля.

До цього ж треба додати, що антарктичний криль у великих обсягах надходить на продовольчий ринок України, та, відповідно, наявність (або відсутність) цінної продовольчої продукції, виробленої з м'яса антарктичного криля напряму впливає на продовольчу безпеку та стабільність нашої країни.

За наявною інформацією, ТОВ "ІКФ" навіть в умовах пандемії щороку сплачувало до бюджету України біля 3.0 млн.грн. прямих податків, виробляючи та реалізуючи щороку на території України продукцію з антарктичного криля на суму біля 25.0 млн.грн.

У зв'язку з вищезазначеним пропонується встановити як захід для забезпечення стабільності українского крилевого промислу річний дотований обсяг добування антарктичного криля в обсязі 10 тис. тонн на одне рибальське судно, за який не відбувається сплата у порядку справляння збору за спеціальне використання основних видів водних біоресурсів ККАМЛР. За кожну тонну здобутого антарктичного криля понад 10 тис. тонн на одне судно-крилелов справлятиметься збір 111.60 грн.

Поки що Україна має лише одне судно-крилелов - "Море Содружества", компанії ТОВ "ІКФ", м. Миколаїв.

Слід зауважити, що за сприятливих природних умов річний український обсяг добування антарктичного криля становив понад 20 тис. тонн (зокрема таке спостерігалось у 2019 та 2020 рр.), та у такі роки є можливим отримувати за рахунок справляння відповідного збору понад 1.1 млн. грн.

Іклачі

Видобуток іклачів, у порівнянні з антарктичним крилем, є значно меншим за обсягами та значно коливається за роками. За відсутності інших затверджених критеріїв, як і у випадку антарктичного криля, є доцільним взяти до уваги орієнтовну ринкову вартість видів іклачів на момент розробки нормативів збору за спеціальне використання цих видів у зоні ККАМЛР..

За експертною оцінкою ІРЕМ, відсоток плати за водні біоресурси у ринковій вартості основних цінних промислових риб України, що не відносяться до масових видів, коливається від 0.35 до 2.88 %, у середньому 1.21%.

За даними з відкритих джерел, мінімальна оптова ціна на патагонського іклача у США у 2022 році становить 6.27 доларів США за кілограм (https://www.selinawamucii.com/insights/prices/united-states-of-america/patagonian-toothfish/), без диференціації видів продукції, що виробляються з даної сировини. За курсу 1 долар США = 36,83 грн. (станом на 05.08.2022 р.) це 230.92 грн./кг.

Антарктичний іклач добувається виключно у зоні ККАМЛР, та його вартість є більшою. Мінімальна оптова ціна антарктичного іклача у США у 2022 році була на рівні 11.94 доларів США (https://www.selinawamucii.com/insights /prices/united-states-of-america/antarctic-toothfish), без диференціації видів продукції, що виробляються з даної сировини. За курсу 1 долар США = 36,83 грн. (станом на 05.08.2022 р.) це дорівнює 439.75 грн./кг

На ринку України охолоджений іклач патагонський має дуже високу вартість. Тушка (без голови) вартує 1833 грн./кг (https://nordica.com.ua/ryba/ryba-delikatesnyh-sortiv/iklach-tushka-6-8-kg) до 1610 грн за кг (https://prom.ua /p93884798-patagonskij-klykach-chilijskij.html; (https://7-kontinent.com/ua/ p93884798 -patagonskij-klykach-chilijskij.html).

При цьому є необхідним зазначити, що, за наявними даними, іклачі, що продаються в Україні, є імпортованою продукцією не українського видобутку.

Таким чином, при розрахунку обсягів плати за право спеціального використання іклачів пропонується взяти за основу ринкову вартість сировини іклачів у США.

Отже, орієнтуючись на середню ринкову вартість та діючий середній відсоток плати за ВБР від ринкової вартості, можлива плата за 1 тонну видобутого патагонського іклача може скласти 2793.13 грн, та плата за 1 тонну антарктичного іклача може скласти 5320.98 грн.

Таблиця 1 – Розрахунок можливого розміру плати за спеціальне використання іклачів

Орієнтовна оптова ціна грн./кг	Відсоток плати у ринковій вартості, %	Можлива плата за ВБР, грн./тонна
Патагонський іклач		
230.92	1.21	2793.13
Антарктичний іклач		
439.75	1.21	5320.98

Переважну частину уловів іклачів українськими суднами - більше 95 % - складає антарктичний іклач.

Отже, орієнтуючись на рівень добування іклачів Україною в останні роки біля 500 тонн щороку, за пропонованого рівня плати за право спеціального використання іклачів можна очікувати отримати біля 2.53 млн. грн. за антарктичного іклача та біля 70 тис. грн. за патагонського іклача (загалом біля 2.6 млн. грн.).

Якщо вважати як очікуваний обсяг надходжень від зборів за спеціальне використання антарктичного криля та іклачів разом ті суми, що були зазначені вище, орієнтовний річний обсяг може скласти біля 3.7 млн. грн.

Для порівняння, розмір внеску України до бюджету ККАМЛР у 2022 році склав141608.0 австралійських доларів (AUD), що за курсом 1 AUD = 25,3894 грн. станом 05.08.2022 р., дорівнювало 3.595 млн. грн.

Близькою сумою - до 4.0 млн. грн. - оцінюються необхідні річні витрати з державного бюджету України на забезпечення роботи державних службовців, науковців, експертів за напрямом ККАМЛР, включаючи необхідні відрядження.

Таким чином, встановлення збору за спеціальне використання основних (цільових) видів біоресурсів у зоні ККАМЛР, за сучасного рівня українського видобутку у зоні ККАМЛР покриватиме біля 50% річної потреби у фінансовому забезпеченні діяльності України в ККАМЛР.

Одним із можливих шляхів законодавчого врегулювання питання встановлення плати за право спеціального використання водних біоресурсів (щодо видів, для яких встановлено розмір плати), є внесення змін до діючого Порядку справляння плати за використання біоресурсів.

Такі зміни мають включати, зокрема, нову редакцію п. 1 Порядку, а саме має бути зазначено, що

"1. Цей Порядок визначає процедуру справляння суб'єктами рибного господарства плати за спеціальне використання водних біоресурсів, що є державною власністю, та процедуру сплати за спеціальне використання водних біоресурсів за межами національної юрисдикції України, відповідно до міжнародних договорів членом яких є Україна".

В окремому пункті може бути визначено, що плата за спеціальне використання окремих видів водних біоресурсів у зоні ККАМЛР у порядку здійснення цільового промислу цих видів справляється за фактом (обсягом) вилучення у завершеному календарному році, що передує року сплати за спеціальне використання.

Розміри плати за спеціальне використання основних цільових видів - антарктичного криля, антарктичного іклача та патагонського іклача - має бути зазначено в окремому Доповненні (таблиці):

РОЗМІРИ ПЛАТИ
за спеціальне використання водних біоресурсів

Види водних біоресурсів	Грн. за 1 тонну
Антарктичний криль	111.60*
Антарктичний іклач	5320.98
Патагонський іклач	2793.13

* - застосовується до обсягу добичі понад 10000 тонн антарктичного криля на одне судно.

Зав. відділу аквакультури ІРЕМ, канд.біол.наук, ст. наук. співробітник
П.В. Кулик

В.о. директора ІРЕМ, канд. біол.наук, ст.наук.співробітник
К.В. Дем'яненко

09.08.2022